

Список використаних джерел:

1. Артемова Л.М. Соціалізація дитини у родині / Артемова Л. М. // Дошкільне виховання. – 2004. – №3.
2. Байер О.Н. Социализация и регулярный опыт старших дошкольников в образовательном пространстве ДУЗ. // Приоритетні напрямки роботи дошкільної освіти на 2011-2012 н.р. – Запоріжжя, ЛПС, 2011.
3. Білан О.І. Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку. – Львів, 1996.
4. Богуш А, Варяниця Л., Гаврик Н., Курінна С., Печенко І. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. – Луганськ, 2006 р. – 368 с.
5. Кузьменко В. Д. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку / Кузьменко В. Д. // Дошкільне виховання. – 2001. – №9.
6. Печенко І.П. Соціалізація та виховання особистості в дошкільному дитинстві: компетентнісний підхід / І.П. Печенко // Вісн. Луган. нац. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2008. – № 7(146) квітень. – С. 209-217.
7. Поніманська Т.І. Формування соціальної компетентності дитини / Т.І. Поніманська // Нова педагогічна думка. – 1998. – № 2. – С. 91–95.
8. Прищепа Т.І. Соціалізація дошкільників / Т.І. Прищепа // Психолог. – 2007. – № 31-32. – С. 31–46.

Брухаль Я.Б.

викладач;

Лотфі -Гаруді Г.С.

викладач,

Національний університет «Львівська політехніка»

БІЛІНГВІЗМ В АСПЕКТІ СОЦІАЛЬНО-МОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У даний час ми переживаємо початок нової культури людства. Культура третього тисячоліття – це культура синтезу. Сьогодні, коли змішання народів, мов і культур досягло небаченого розмаху, коли зв'язки в політичній, економічній, науковій, виробничій спортивній і т.д. сферах лише поглиблюються з кожним днем, особливої актуальності набувають проблеми білінгвізму в міжкультурному спілкуванні.

Сучасна наука нараховує безліч трактувань поняття «білінгвізм». Згідно зі загальноприйнятим уявленням, білінгвізм (двомовність) – це вільне володіння двома мовами одночасно. Класичним визначенням білінгвізму можна вважати визначення У. Вайнрайха. У своїй відомій праці «Мовні контакти» він стверджує, що «практику почергового

користування двома мовами ми будемо називати двомовністю, а осіб, що її здійснюють, двомовними» [1, с. 22]. Загалом, усі концепції білінгвізму, як зазначає Г. М. Вишневська, «можна розділити на дві групи, що відображають протилежність поглядів вчених: одна концепція має на увазі володіння другою мовою приблизно так само, як своєю рідною. Інша ж допускає значні відмінності в знанні двох мов, однак передбачає використання другої мови (нерідної) з більшим чи меншим успіхом в ситуації спілкування з носієм мови» [2, с. 14]. Ці дві концепції відображають вузьке і широке розуміння білінгвізму.

Такі трактування білінгвізму представлені в концепціях В. Ю. Розенцвейг, А. А. Метлюк, Ф. П. Філіна: «Двомовність розглядається як континуум, що тягнеться від вельми елементарного знання контактної мови до повного і вільного володіння нею» [7, с. 45]; «Термін «білінгвізм» застосовується у випадках індивідуального володіння двома мовами і у випадках колективного або масового володіння мовами. При цьому володіння другою мовою може мати різний ступінь – від елементарного до повного і вільного» [6, с. 88]; «Двомовність в вузькому сенсі цього слова означає більш-менш вільне володіння двома мовами: рідною і нерідною; двомовність в широкому сенсі – відносне володіння другою мовою, вміння в тому чи іншому обсязі користуватися нею в певних сферах спілкування (науковій, виробничій, побутовій і т.д.)» [8, с. 24-25].

З лінгвістичної точки зору, на думку Вайнрайха, проблема двомовності полягає в тому, «щоб описати ті кілька мовних систем, які ускладнюють одночасне володіння ними, і передбачити, таким чином, найбільш ймовірні прояви інтерференції, яка виникає в результаті контакту мов і, нарешті, вказати в поведінці двомовних носіїв ті відхилення від норм кожної з мов, які пов'язані з їх двомовністю» [1, с. 27]. Ю. Д. Дешерієв вважає, що лінгвістичний аспект «двомовності має справу з аналізом співвідношення структур і структурних елементів двох мов, їх взаємовпливу, взаємодії і взаємопроникнення на різних рівнях будови мови: фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексико-семантичному і стилістичному» [3, с. 28]. Лінгвістичний підхід до вивчення білінгвізму тісно пов'язаний з інтерференцією, що виникає в результаті взаємодії мовних систем. Інтерференція – процес і результат контакту мовних систем в мові білінгва, при якому одна система є домінуючою, що породжує ефект впливу у вторинній мовній системі [2, с. 24-25]. Явище інтерференції виникає як результат сприйняття іншої мови через призму рідної. При цьому на нову систему переносяться уявлення про більш звичну, колишню систему. Ю. А. Жлуктенко виділяє такі ознаки лінгвістичної інтерференції: використання «чужого» мовного матеріалу в контекстах даної мови; виникнення одиниць з власного мовного матеріалу за зразком одиниць контактної мови; наділення

одиниць даної системи функціями, що притаманні її іншомовному еквіваленту; стимулюючий або затримуючий вплив одиниць даної системи на функціонування одиниць або моделей іншої; копіювання моделей однієї системи за допомогою засобів іншої системи [4, с. 64].

Соціологічний аспект вивчення двомовності полягає у визначенні обсягу суспільних функцій і сфер застосування кожної з двох мов, якими користується двомовне населення. Соціолінгвістичне вивчення білінгвістичного матеріалу передбачає обов'язкове порівняння і зіставлення матеріалу двома мовами, виявлення і облік двомовних відповідностей та встановлення потенційних джерел інтерференції. Крім того, звертається увага на соціально-територіальні, вікові, освітні, професійні, історичні характеристики. До завдань соціолінгвістичного вивчення білінгвізму відносять також з'ясування ролі соціальних чинників у розвитку масового або групового білінгвізму, вплив науково-технічної революції на розвиток суспільних функцій мов в умовах білінгвізму. Соціолінгвістичний підхід до білінгвізму знайшов відображення в концепції вчених, що розглядають білінгвізм як співіснування двох мов у рамках одного і того ж мовленнєвого колективу, що використовує ці мови у відповідних комунікативних сферах залежно від соціальної ситуації та інших параметрів комунікативного акту [9, с. 115]. Підкреслимо, що тут акцентується не рівень володіння кожної з мов, а функціонування мов у мовленнєвому колективі. Такий вид білінгвізму А. П. Юдакін слідом за М. Джунусовим називає функціональним, або соціальним білінгвізмом [10, с. 238], на відміну від категоріального, або академічного білінгвізму, окремі підвиди якого взагалі не передбачають володіння мовою у процесі комунікації (це, зокрема, технічний білінгвізм, тобто вивчення мови для роботи зі спеціальною літературою).

Дослідники вказують на важливість мовленнєвої поведінки білінгвів як процесу вибору варіанту мови для побудови соціально коректного висловлювання (І. Х. Мусін, Н. Б. Мечковська). Вважається, що білінгв постійно знаходиться в ситуації вибору мови для спілкування, відповідного варіанту мови і певного елемента, одиниці мови. Можливість вибору мови і нормативної вимови називають соціолінгвістичною змінною, яка є одиницею аналізу соціолінгвістичних досліджень, що покликані виявити механізм відбору соціально значущих варіантів, встановити критерії вибору, визначити соціальні фактори, які змушують віддати перевагу лише одному з варіантів. Метою соціолінгвістичного аналізу є визначення соціальних норм, що детермінують мовленнєву поведінку людей, які спілкуються між собою. Л. П. Крисін зазначає, що білінгвізм з точки зору соціолінгвістики має на увазі володіння наступними вміннями: вміння висловлювати заданий сенс усіма можливими в даній мові способами; вміння адекватно

використовувати мовні засоби, зумовлені національною специфікою; вміння застосовувати мовні знання відповідно до мовної ситуації [5, с. 417].

Як бачимо, вивчення білінгвізму в різних аспектах науки є неоднорідним і містить цілий ряд конкретних дослідницьких проблем. Соціолінгвістика розглядає білінгвізм з точки зору взаємозв'язку форми і змісту мовлення з соціальною поведінкою людини (виховання, освіта, соціальний статус). Двомовність вивчається у взаємозв'язку з мовою і мовленнєвою поведінкою різних груп людей і є комплексною науковою проблемою, дослідження якої здійснюється в різних аспектах.

Список використаних джерел:

1. Вайнрайх У. Языковые контакты: состояние и проблемы исследования / У. Вайнрайх. – Киев: Вища школа, 1979. – 263 с.
2. Вишневская Г. М. Билингвизм и его аспекты: Учебное пособие / Г. М. Вишневская. – Иваново, 1997. – 98 с.
3. Дешериев Ю. Д. Основные аспекты исследования двуязычия и многоязычия / Ю. Д. Дешериев // Проблемы двуязычия и многоязычия. – М.: Наука, 1972. – С. 26-42.
4. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю. А. Жлуктенко. – Киев: Вища школа, 1974. – 174 с.
5. Крысин, Л. П. Русское слово, свое и чужое : исследования по современному русскому языку и социолингвистике / Л. П. Крысин. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 411-422.
6. Метлюк А. А. Взаимодействие просодических систем в речи билингва: Учебное пособие / А. А. Метлюк. – Минск, 1986. – 112 с.
7. Розенцвейг В. Ю. Языковые контакты: Лингвистическая проблематика / В. Ю. Розенцвейг. – Л.: Наука, 1972. – 80 с.
8. Филин Ф. П. Современное общественное развитие и проблемы двуязычия / Ф. П. Филин // Проблемы двуязычия и многоязычия. – М., 1972. – С. 13-25.
9. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика: Теория, проблемы, методы / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1976. – 176 с.
10. Юдакин А. П. Билингвизм и проблема связи языка и мышления (исторический аспект) / А. П. Юдакин // Теоретические проблемы социальной лингвистики. – М.: Наука, 1981. – С. 220-240.